

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

У статті виділено та проаналізовано низку проблем функціонування та розвитку єврорегіонів, запропоновано заходи, спрямовані на підвищення ефективності діяльності єврорегіонів, та напрями їх розвитку.

Ключові слова: розвиток територій, транскордонне співробітництво, єврорегіон, стан та проблеми діяльності єврорегіонів.

В статье выделены и проанализированы ряд проблем функционирования и развития еврорегионов, предложены меры, направленные на повышение эффективности деятельности еврорегионов, и направления их развития.

Ключевые слова: развитие территорий, трансграничное сотрудничество; еврорегион; состояние и проблемы деятельности еврорегионов.

The article deals with identifying and analyzing a number of problems of the Euroregions activity and development. The author gives his own steps for increasing the efficiency of Euroregions activity and lines of their development.

Key words: regional development, cross-border cooperation, Euroregion, state and problems of the Euroregions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Аналіз багаторічного світового досвіду такого явища, як транскордонне співробітництво, безумовно, свідчить про його ефективність як інструменту, що сприяє поліпшенню соціально-економічного розвитку не лише прикордонних регіонів, а й країн у цілому. Найпоширенішою формою забезпечення транскордонного співробітництва є співпраця в рамках єврорегіонів, які розглядаються як ефективний засіб для вирішення питань економічного, соціокультурного, природоохоронного характеру, розв'язання проблем сталого розвитку. Водночас, механізми реалізації цілей співробітництва, які успішно були і продовжують використовуватись у країнах Західної та Центральної Європи в умовах України виявляються недієвими. Прикордонні області України як на сході, так і на заході беруть участь у дев'яти єврорегіонах, але їх діяльність не має значного впливу на соціально-економічний розвиток держави. Проблеми здійснення транскордонного співробітництва особливо гострі у регіонах, які межують з кордонами молодих незалежних держав на півночі і сході. Причин такого становища можна називати багато, серед них, зокрема, неврівноваженість політичних настроїв та зовнішньоекономічних відносин між Україною, Росією та Білоруссю, своєрідність історичних передумов тощо. Зважаючи на це, вивчення та оцінка сучасного стану, визначення основних проблем та перспектив транскордонного співробітництва, функціонування єврорегіонів є

важливою передумовою для забезпечення всебічного розвитку Української держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Ще з середини 80-х років минулого століття проявляється значна зацікавленість учених до проблематики транскордонного співробітництва. Наукові дослідження в цьому напрямі здійснюють багато вітчизняних науковців: О. Амоша, П. Беленький, Б. Буркінський, З. Бродіде, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, С. Кіш, М. Лендель, Н. Луцишин, П. Луцишин, Ю. Макогон, А. Мельник, А. Мокій, В. Пила, С. Писаренко, І. Студеніков. Слід загадати також таких зарубіжних дослідників: П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцькі, Т. Лієвські, С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев, П. Кузьмішин, Ю. Тей та інші.

У наш час дослідженням проблем розвитку та функціонування єврорегіонів присвячені наукові праці цілої плеяди як вітчизняних, так і зарубіжних учених, які вивчають цю проблематику за двома напрямами, зокрема:

по-перше, дослідження особливостей функціонування окремих єврорегіонів, якими займаються такі вчені, як М. Боянецька, Ю. Вдовенко, В. Горбовий, Д. Гришечкин, А. Єпіфанов, М. Мінченко, І. Боярко, Н. Луцишин, Є. Ніколаєв, Л. Рассоха, Р. Яресько, Є. Каракун та інші;

по-друге, вивчення проблем у рамках транскордонного, а саме єврорегіонального, співробітництва. У цьому напрямі ведуть наукові дослідження такі

вчені, як С. Артеменко, П. Беленький, С. Вдовенко, І. Гранік, О. Другов, В. Шевченко-Марсель, Г. Щерба, А. Клемешев, В. Пила, О. Чмир, О. Гарасюк, Т. Терещенко, Н. Мікула та інші.

Виділення незавершених раніше аспектів загальної проблеми, яким присвячується стаття.

Слід зазначити, що у більшості наукових праць відображені підходи щодо вирішення окремих проблем функціонування та розвитку єврорегіонів, зокрема питання законодавчого врегулювання їхньої діяльності, удосконалення організаційно-економічних механізмів транскордонного співробітництва, питання інвестиційного забезпечення розвитку, визначення пріоритетних напрямів розвитку прикордонного регіону, що бере участь у діяльності певного єврорегіону. Проте на сьогодні практично відсутні комплексні наукові дослідження щодо стану та проблемних питань діяльності єврорегіонів в Україні.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою роботи є вивчення сучасного стану та узагальнення актуальних проблем діяльності єврорегіонів і виділення шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрутуванням отриманих наукових результатів. Для сучасного етапу розвитку територій як у Європейському Союзі, так і в Україні характерним є приділення значної уваги до участі країн і регіонів у інтеграційних процесах, особливе місце серед яких займає транскордонне співробітництво. Відповідно до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, прийнятої у м. Мадрид 21 травня 1980 року, під транскордонним співробітництвом розуміють «...буль-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей».

Геополітичне положення України можна вважати надзвичайно вигідним, адже безпосереднє сусідство одночасно з країнами Європейського Союзу та СНД сприяє розширенню міжнародних зв'язків прикордонних регіонів та активізації співробітництва на міжрегіональному рівні, що відображається у реалізації угод про транскордонне співробітництво в різних сферах людської діяльності, встановленні тісних контактів між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва, головною організаційною формою якого є єврорегіони [3]. Сьогодні у Європі налічується понад 180 єврорегіонів і їх кількість продовжує зростати.

Поняття «єврорегіон» з'явилось у міжнародному співробітництві ще у 1958 році з утворенням на суміжних територіях Нідерландів та Німеччини єврорегіону «Єврегіо» [3]. Відтоді назву «єврорегіон» почали застосовувати для визначення всіх форм співробітництва в Європі, яке виходило за межі державних кордонів.

Сьогодні в науковій літературі існує чимало визначень поняття «єврорегіон», одним з найкращих, на нашу думку, є визначення, дане І. Студеніковим на основі аналізу робіт багатьох дослідників. На думку цього автора, єврорегіон – це «форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених заходів у різних сферах життедіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по різні сторони державного кордону» [14, с. 189]. У результаті вивчення багатьох авторських інтерпретацій розуміння того, що ж собою являє єврорегіон, можна стверджувати що функціонування будь-якого єврорегіону передбачає розвиток економічного, соціокультурного, рекреаційного, туристичного, інформаційного [4] та іншого співробітництва між прикордонними територіями, що входять до його складу.

Слід зазначити, що 19 з 25 областей України є прикордонними і наша держава має всі підстави для розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіональної співпраці. Транскордонне співробітництво розцінюється в Україні як один із важливих пріоритетів її зовнішньої політики. Це зумовлено не тільки внутрішніми факторами, але і зовнішніми, оскільки формуючи свою регіональну політику до 2013 р., Європейський Союз, поряд з підвищеннем конкурентоспроможності та конвергенцією регіонів, третім пріоритетним напрямом визначив саме транскордонне співробітництво [2].

Правові основи для транскордонного співробітництва створюють в Україні ратифікована Верховною Радою Європейська хартія місцевого самоврядування та Декларація про транскордонне співробітництво в Європі, котрі в концептуальному плані уособлюють наближення України до загальноєвропейських принципів розвитку.

Крім того, сформована певна нормативно-правова база для поглиблення транскордонного співробітництва з іншими державами, прийнято низку законодавчих актів, котрі сприяють розвитку транскордонного співробітництва в державі [12], а саме: Конвенція Ради Європи «Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями», що набула в Україні чинності 22.12.1993 р.; Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV; Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. № 1861-IV; Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI. Перелічені нормативні документи спрямовані на розвиток усього спектра транскордонної співпраці в культурній, економічній, освітній та інших сферах на міжнаціональному, національному, регіональному рівні з метою спрощення візового режиму, розвитку прикордонної, транспортної, телекомунікаційної,

природоохоронної, енергетичної інфраструктури, протидії нелегальній міграції і боротьби з міжнародною злочинністю [1].

Україна долучилася до транскордонного співробітництва та процесу формування єврорегіонів ще в 1993 році в рамках курсу на євроінтеграцію. Першим у 1993 р. був створений Карпатський єврорегіон, до якого увійшли прикордонні території України, Словаччини, Угорщини, Румунії та Польщі.

Зарах 15 областей України залучені до роботи дев'яти єврорегіонів: «Карпати»[8], «Буг» (1995 р., Україна, Польща, Білорусь) [5], «Нижній Дунай» (1998 р., Україна, Молдова, Румунія) [9], «Верхній Прут» (2000 р., Україна, Молдова, Румунія), «Слобожанщина» (2003 р., Російська Федерація і Україна) [10], «Дніпро» (2003 р., Білорусь, Україна та Російська Федерація) [6], «Ярославна» (2007 р., Україна та Російська Федерація) [12], «Чорне море» (2008 р., Україна, Румунія, Російська Федерація, Азербайджан, Туреччина, Греція, Болгарія, Вірменія, Грузія, Молдова) [11], «Донбас» (2010 р., Україна та Російська Федерація) [7].

Незважаючи на широке залучення регіонів, у транскордонному співробітництві на базі єврорегіонів не беруть участі, зокрема, Рівненська, Житомирська, Київська області на півночі та Вінницька область на південному заході України. Таким чином потенціал розвитку транскордонного співробітництва полягає не лише в посиленні ролі існуючих єврорегіонів, а у довгостроковій перспективі й у збільшенні їх кількості.

В Україні транскордонне співробітництво розвивалося за двома відмінними моделями [2]: з одного боку – співробітництво з адміністративно-територіальними одиницями держав Західної та Центрально-Східної Європи, а з іншого – співробітництво з прикордонними областями країн колишнього Радянського Союзу. При цьому Україна є активним учасником європейських інтеграційних процесів, що не в останню чергу зумовлюється існуванням спільних кордонів із країнами – членами Європейського Союзу. Коротко сучасну єврорегіональну політику України можна, на наш погляд, охарактеризувати як таку, що має виражену європейську спрямованість (на досягнення нових євроінтеграційних цілей) з одночасним збереженням напряму на поглиблення зв'язків з колишніми радянськими республіками (підтримка існуючих і відновлення перерваних взаємовідносин).

Транскордонне співробітництво є не лише способом розвитку контактів між прилеглими територіями сусідніх країн, але і формою та засобом пожвавлення значно ширших загальноєвропейських інтеграційних тенденцій. Необхідно мати на увазі, що для України «співробітництво через кордони» стало важливою формою реалізації концепції входження до Європи [2].

Незважаючи на те, що Україна прикладає значні зусилля для розвитку транскордонного співробітництва, певні труднощі і перешкоди в цьому напрямі все ж лишаються. Серед основних проблем слід назвати такі:

– усталена практика неповного або несумісного виконання нормативних актів, відсутність чітких роз'яснень, а значить і різне розуміння органами влади всіх рівнів одних і тих самих положень;

– надмірна централізованість влади, дублювання і розпорощення функцій, пов'язаних з транскордонним співробітництвом;

– нерозвиненість таких форм сприяння розвитку транскордонного співробітництва, як правова, організаційна, інформаційно-аналітична, методична, маркетингова тощо.

Аналіз діяльності єврорегіонів дозволяє виявити також низку загальних проблем їх функціонування та розвитку [12]. Більшість таких проблем є типовими для всіх єврорегіонів, створених за участі України:

1) неузгодженість законодавчої та нормативно-правової бази держав-учасників єврорегіонів, особливо це стосується митного та податкового законодавства;

2) різний рівень економічного розвитку держав-учасниць;

3) слабка методична забезпеченість, низька інвестиційна привабливість спільних проектів;

4) надмірна централізація та різноманітність повноважень органів місцевої і державної влади різних країн;

5) значні відмінності в розвитку транспортної, шляхової, комунікаційної та енергетичної інфраструктури;

6) відсутність уніфікованої системи статистичних показників та інформаційних баз, що повинна була би забезпечувати об'єктивність і порівнянність даних;

7) відсутність відокремлених координаційних структур єврорегіонів і залучення до їхньої діяльності кадрів місцевої влади, що не мають спеціальної підготовки.

Для усунення наведених проблемних питань слід вжити низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності єврорегіонів:

1) здійснити гармонізацію нормативно-правової та законодавчої бази насамперед в митному та податковому законодавстві країн-учасниць єврорегіонів;

2) створити умови для максимальної прозорості процесів оподаткування, розвитку банківського та фінансово-кредитного секторів;

3) сприяти делегуванню повноважень органам місцевого самоврядування та місцевим громадам в укладанні зовнішньоекономічних договорів і угод із представниками держав-учасниць єврорегіону;

4) створити умови для залучення внутрішніх та іноземних інвесторів до розбудови інфраструктури та послідовної інтеграції в міжнародну транспортну та енергетичну системи;

5) створити уніфіковану систему показників та єдиний інформаційний простір для учасників єврорегіону;

6) здійснювати підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів, які забезпечу-

ватимуть діяльність єврорегіону на достатньо високому професійному рівні.

Слід відзначити, що ефективною діяльністю єврорегіонів буде лише у разі об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін для вирішення наведених проблем та досягнення високих темпів розвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цього напрямі. Порівняння нинішніх темпів розвитку транскордонного співробітництва, активного зачленення до нього центрально-ї східноєвропейських держав з українськими реаліями свідчать про деяке відставання нашої держави. Така ситуація вимагає здійснення цілісної загальнодержавної політики, яка має бути підкріплена відповідною правовою та фінансовою базами, а також зусиллями всіх зацікавлених сторін як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз сучасного стану та виокремлення спільних для усіх єврорегіонів проблем дозволяють окреслити напрями їх подолання, шляхи підвищення ефективності функціонування єврорегіонів в Україні. Крім того, вигідне положення та особливості нашої держави, неповне зачленення прикордонних регіонів до єврорегіонального руху створюють передумови

для подальшого розвитку транскордонного співробітництва, поглиблення міжнародних зв'язків.

Слід пам'ятати, що транскордонне співробітництво, передусім, направлене на подолання негативних наслідків наявності кордонів між державами та сприяє розвитку не лише єврорегіонів, а й країн-учасниць у цілому. Збереження специфіки, самобутності й індивідуальності кожної зі сторін транскордонного співробітництва значною мірою дозволить успішно вирішувати локальні проблеми, максимально використовуючи національний потенціал і поступово згладжуючи наслідки периферійності соціально-економічному розвитку окремих територіально-адміністративних одиниць і держав у цілому на благо їх населення.

Перспективи подальших досліджень. Безумовно, подальшого більш глибокого дослідження потребують проблеми функціонування та розвитку як всього комплексу, так і окремих єврорегіонів, ефективного використання їх ресурсів та потенціалу для подолання взаємних історичних упереджень між населенням по обидва боки кордону, розвитку демократії, покращення управління на региональному та місцевому рівнях, подолання різниці у розвитку центральних та периферійних районів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вдовенко С. М. Єврорегіональне співробітництво: науково-практичні засади формування і розвитку [Електронний ресурс] / С. М. Вдовенко, Ю. С. Вдовенко. – Режим доступу : http://www.nbuvgov.Ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2009_38/3.htm.
2. Волошина Т. І. Сучасний стан розвитку транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / Т. І. Волошина // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія» збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 6 (23). – Ч. 1. – Луцьк, 2009. – Режим доступу : http://www.nbuvgov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2009_6_1/15.pdf.
3. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
4. Немець К. А. До питання визначення поняття «Єврорегіон». [Електронний ресурс] / К. А. Немець, Г. О. Кулешова. – Режим доступу : http://www.nbuvgov.ua/portal/natural/vkhnu/Gge/2008_824/Nemets%20K.A.,Kuleshova.pdf.
5. Офіційний сайт єврорегіону «Буг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://brestobl.com/21evro/evro.htm>.
6. Офіційний сайт єврорегіону «Дніпро» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://beleuroregion.by/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=97&lang=ru.
7. Офіційний сайт єврорегіону «Донбас» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euroregion-donbass.ru/>.
8. Офіційний сайт єврорегіону «Карпати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroregionkarpaty.com.ua/2010-03-21-00-46-50/2010-03-21-00-48-02.html>.
9. Офіційний сайт єврорегіону «Нижній Дунай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=10777&id=1150>.
10. Офіційний сайт єврорегіону «Слобожанщина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.euroregion.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=27/.
11. Офіційний сайт єврорегіону «Чорне море» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bsre.eu/>.
12. Офіційний сайт єврорегіону «Ярославна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.euroregion.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=72.
13. Піріашвілі О.Б. Розвиток єврорегіонів на території України. [Електронний ресурс] / О. Б. Піріашвілі, О. П. Амбросенко, Н. О. Федяй– Режим доступу : http://www.nbuvgov.ua/portal/soc_gum/ep/2011_3/4_Pirashvili&K.pdf.
14. Студенников І. Феномен єврорегіонів в контексті методології історико-регіональних досліджень / І. Студенников // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – Вип. 22-23. – Київ, 2003. – С. 187–201.

Рецензенти: **Борисевич С. О.**, д.і.н.;
Сіцінський А. С., д.держ.упр.

© Іванов Д. В., 2012 р.

Дата надходження статті до редколегії 21.11.2012 р.

ІВАНОВ Дмитро Валерійович – аспірант кафедри державного управління і менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: теорія та історія державного управління, вітчизняна та зарубіжна практика транскордонного співробітництва, діяльність єврорегіонів.